

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף טז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף טז

כוח שיש לבית דין להזמין

לדין ולקיים פסק בית דין

כשאדם בא לבית דין, כדי לתבוע את חבירו לדין, בית דין שולחים שליח להזמין את הנתבע לדין.

וענין זה ששולחים שליח לקרוא לבעל הדין, למד מהכתוב, "וישלח משה לקרא לדתו ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה" (במדבר ט"ז י"ב).

וענין זה שבית דין מזמינים לדין, למד מהכתוב, "ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר" (במדבר ט"ז ט"ז).

וצריכים בית דין להודיע לנתבע לפני מי מזמנים אותו, שנאמר, "ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר" (במדבר ט"ז ט"ז).

וצריכים בית דין להודיע לנתבע מי בעל דינו, שנאמר, "ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר" (במדבר ט"ז ט"ז).

ובית דין קובעים זמן לדין, שנאמר, "ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר" (במדבר ט"ז ט"ז).

ואם אינו בא לאותו זמן, קובעים לו זמן אחר, ורק אם אינו בא גם בזמן השני מנדים אותו, שנאמר (ירמיהו מ"ו י"ז), "קראו שם" לשון שמתא ונידוי, כלומר ינדו את "פרעה מלך מצרים", והסיבה לכך שיש לנדותו, כי "שאון העביר המועד", שהעביר אותו מועד ששמו אחר מועד ראשון.

ואם החציף הנתבע פניו בשליח בית דין, שליח בית דין רשאי לומר לבית הדין, ואין בכך משום לשון הרע. שנאמר, "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וקרם העיני האנשים ההם תנקה לא נעלה" (במדבר ט"ז י"ד), ואם השליח לא אמר זאת למשה, לא היה יודע מה שאמרו.

ואם הנתבע לא בא, לאחר הזמן השני, מנדים אותו, שכן נאמר בענין מלחמת ברק, שברק נידה את מרוז, על שלא בא לעזרתו, שנאמר, "אורו מרוז אמר מלאך ה' ארו ארור ישביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים" (שופטים ה' כ"ג).

ובהמשך יתבאר בעזה"י, אם מנדים אותו מיד כשלא בא בפעם השניה, או שצריכים להתרות בו תחילה שני וחמישי ושני.

וכשמנדים אותו אומרים שהנידוי על דעת חכם פלוני. שנאמר בכתוב, "אורו מרוז אמר מלאך ה' ארו ארור ישביה כי לא באו לעזרת ה' בגבורים" (שופטים ה' כ"ג), כלומר הנידוי על דעת ברק, שהוא שלוחו של מקום.

ואם לא הועיל הנידוי, מחרימים בקללת ארו. שנאמר, "אורו מרוז אמר מלאך ה' ארו ארור ישביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים" (שופטים ה' כ"ג).

ומחרימים גם את מי שאוכל ושותה עמו ואת מי שעומד בארבע אמותיו. שנאמר, "אורו מרוז אמר מלאך ה' ארו ארור ישביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים" (שופטים ה' כ"ג).

ומפרטים את חטאו בציבור, כלומר, שאומרים לאנשי עירו על מה ולמה מנדים אותו, שנאמר, "אורו מרוז אמר מלאך ה' ארו ארור ישביה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים" (שופטים ה' כ"ג). ואמר עולא בארבע מאות שופרות נידה ברק את מרוז.

מי היה מרוז

יש אומרים, שמרוז הנזכר בכתוב "אורו מרוז" היה אדם גדול.

ויש אומרים שהיה כוכב, כלומר מזלו של סיסרא, שנאמר, "מן שמים נלקמו הפוכבים ממסלותם נלקמו עם סיסרא" (שופטים ה' כ').

עונשים שבית דין עונשים כדי לקיים את הדין מי שאינו נשמע לפסק בית דין, יש לחכמים רשות לעשות את הדברים הבאים, כדי לקיים את הדין.

א. מפקירים את הנכסים.

יש לבית דין רשות להפקיר את נכסיו של מי שאינו נשמע להם, שנאמר, "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה" (עזרא י"ח), ומכאן למדו בכל מקום שהפקר בית דין הפקר.

ב. מייסרים את גופו ומשביעים אותו.

יש לבית דין רשות לעשות עמו מריבה, ולקללו,

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף מז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ולהכותו, ולתלוש את שערו, ולהשביעו, כמבואר בכתוב, שעשה נחמיה מריבה עם אותם שנשאו נשים נכריות, שנאמר, "וְאָרִיב עִמָּם וְאֶקְלָלִים וְאֶפְהֶם מֵהֶם אֲנָשִׁים וְאֶמְרָטִים וְאֶשְׁבִּיעֵם בְּאֶלְקִים אֲם תִּתְּנוּ בְּנִיתֵיכֶם לְבָנֵיהֶם וְאִם תִּשְׂאוּ מִבְּנֵיתֵיהֶם לְבָנֵיכֶם וְלָכֶם" (נחמיה י"ג כ"ה).

ג. אוסרים אותו ומכים אותו ומנדים אותו.

יש לבית דין רשות לכפות ידיו ורגליו, ולקשרו על העמוד להלקותו, ולרדפו. מבואר בכתוב, "וְכָל דֵּי לָא לְהוּא עֶבֶד דְּתָא דִּי אֶלְקָד וְדָתָא דִּי מְלָפָא" וכל שלא יעשה המשפט "אֶסְפְּרָנָא" מהרה "דִּינָה לְהוּא מִתְּעַבֵּד מִנָּה" יעשו לו אחד מהדינים הבאים "הֵן לְמוֹת הֵן לְשָׂרְשֵׁי הֵן לְעֵנֶשׁ נְכָסִין וְלְאֶסוּרִין" (עזרא ז' כ"ו).

והשרושי האמור כאן, הוא הרדפה, כלומר שמנדים אותו מיד, וחוזרים על כך לאחר שלושים יום, ומחרימים לאחר ששים יום, כפי שנתבאר לעיל.

מתי מנדים

כשמנדים אדם על שביזה תלמידי חכמים, מנדים אותו מיד בלא התראה.

וכשמנדים אדם על שאינו מקיים את הדין, שחייבו אותו ממון ואינו משלם, מתרים בו תחילה שני וחמישי ושני.

נידוי פחות משלושים יום

טבח אחד החציף פניו ברב טובי בר מתנה, נמנו עליו אביי ורבא, ונידוהו. ולאחר מכן הלך אותו טבח, ופייס את בעל דינו.

ונסתפק אביי מה יעשה, שכן מצד אחד אין להתיר את הנידוי, כי עדיין לא חל עליו הנידוי שלושים יום, ואין נידוי פחות משלושים יום. ומצד שני הלא החכמים צריכים את הטבח הזה, לקנות ממנו בשר, ואם כן טוב להתיר את הנידוי, שיוכלו לקנות ממנו.

שאל את רב אידי בר אבין, אם שמע דבר בדין זה, וענה לו, שכך אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל, טוט אסר וטוט שרי. כלומר, תוכל להתיר את הנידוי, אף על פי שעדיין לא חל עליו שלשים יום. כי אותו שופר שנדוהו יכול להתיר לו אף בתוך שלשים יום, ורק בלא התרה, אין נידוי פחות משלושים יום.

והשיב לו אביי, דווקא כשנידו מחמת ממון, כלומר כדי שישלם מה שחייב, ניתן להתיר לו בתוך שלושים יום. אבל כשנידוהו מחמת שהחציף פניו, אין מתירים לו נידויו עד שיחול עליו שלושים יום.

מי מתיר את הנידוי

נסתפקו בגמרא, מה הדין כששלושה חכמים נידו אדם מסוים, האם יכולים שלושה חכמים אחרים להתיר את הנידוי, או שרק המנדים עצמם יכולים להתיר את הנידוי.

ואמרו, שמתוך כך שחיפש אביי להתיר את הנידוי שהטיל על אותו אדם שהחציף בפני רב טובי, משמע, שדעתו של אביי, שהמנדה עצמו צריך להתיר את הנידוי, אבל חכם אחר אינו מתיר את הנידוי.

ורצו להביא ראיה לכך, מדברי רבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שאמר, אחד מן התלמידים שנידה ומת, חלקו אינו מופר, ומשמע אינו מופר לעולם, כי אין אחר יכול להתיר את מה שנידה זה.

ודעת אמימר, ששלושה נידו, יכולים שלושה אחרים להתיר את הנידוי.

ולפי זה, כשאמר רבן שמעון בן גמליאל שאחד מהתמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר, לא נתכוון לומר שאינו מופר לעולם, אלא שאינו מופר במיתתו. אבל כשיבואו אחרים ויתירו את הנידוי, הרי זה מותר.

כל אחד ואחד מפר חלקו

נתבאר שלדברי רבן שמעון בן גמליאל, אחד מהתמידים שנידה ומת, חלקו אינו מופר.

למדנו מדבריו, שכששלושה חכמים מנדים, כשהם חוזרים ומפירים, כל אחד מפר את חלקו.

נידוי חלקי ונידוי מלא

א. רב ותלמיד.

מנודה לרב, מנודה לתלמיד. מנודה לתלמיד, אינו מנודה לרב.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף מז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ב. עירו ועיר אחרת.

מנודה לעירו, מנודה לעיר אחרת. אבל מנודה לעיר אחרת, אינו מנודה לעירו.

ג. לנשיא ולציבור.

מנודה לנשיא, מנודה לכל ישראל. אבל מנודה לכל ישראל, אינו מנודה לנשיא.

תלמיד שנידה לכבודו

נתבאר, שהמנודה לתלמיד, נידויו נידויו, אבל אינו מנודה לרב.

ועל כרחך נידויו זה שנידה התלמיד, אינו לכבוד שמים, כגון שראה במנודה שעשה איסור. שכן אם נידה לכבוד שמים, נידויו גמור הוא לכל, והרי הוא כמי שמנודה לרב. שנאמר "אין חֲכָמָה וְאִין תְּבוּנָה וְאִין עֲצָה לְנֶגֶד ה'" (משלי כ"א ל'), ללמד, שאצל כבוד שמים כולם פחותים ואינם חשובים. והמנודה לכבוד שמים, הרי הוא כרב אצל הכל.

והמנודה לתלמיד שאינו מנודה לרב, הוא זה שנידה התלמיד לכבוד עצמו, שהחציף המנודה כנגד התלמיד, ולכן נידהו.

ומכאן למדנו שתלמיד שנידה לכבוד עצמו, נידויו נידויו.

זמן נידויו

נתבאר לעיל שאין נידויו פחות משלושים יום.

ואמר רב חסדא שזמן זה נאמר בנידויו של בני ארץ ישראל.

אבל זמן נידויו של בני בבל, שבעה ימים בלבד, כשיעור נזיפה של בני ארץ ישראל.

זמן נזיפה

א. נזיפת נשיא.

מי שנזף בו נשיא של ארץ ישראל, עליו להיות נזוף שלושים יום.

ב. נזיפת חכמי ארץ ישראל.

מי שנזף משאר חכמי ארץ ישראל, עליו להיות נזוף שבעה ימים, שאין נזיפה פחות משבעה ימים.

ואף על פי שאין ראייה לדבר, זכר לדבר, שנאמר "ויאמר ה' אל משה ואבִיהֶן יִרְקוּ בְּפִנֵיהֶן הַלֹּא תִפְלִימוּ שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגְּרוּ שְׁבַעַת יָמִים מֵחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאֱסָפוּ" (במדבר י"ב י"ד).

ג. נזיפת חכמי בבל.

מי שנזף מחכמי בבל, עליו להיות נזוף יום אחד.

נזיפת רבי בבר קפרא

רבי שמעון בנו של רבי ובר קפרא היו יושבים וגורסים, ונתקשו בשמועה שלמדו. אמר רבי שמעון לבר קפרא, דבר זה צריך לשאול את רבי.

השיב לו בר קפרא, ומה רבי אומר בדבר זה, כלומר דבר קשה כזה, אין רבי בעולם שיודע לבארו.

הלך רבי שמעון, וסיפר לאביו לפי תומו, ולא משום לשון הרע, והקפיד על כך רבי.

וכשבא בר קפרא להראות לרבי ולבקר, שהיה רבי חולה, שקיבל עליו יסורים, אמר לו רבי, בר קפרא, איני מכירך מעולם, כלומר איני רוצה לראותך.

הבין בר קפרא שרבי כועס עליו, ונהג נזיפה בעצמו שלושים יום, כדין מי שנזף מהנשיא.

רב ורבה בר חנה בני אחיו של רבי חייא

רב היה גם בן אחיו של רבי חייא, וגם בן אחותו של רבי חייא.

שהיו לרבי חייא אח מאב ואחות מאם שלא היו אחים זה לזה, ונשאו, ונולד להם רב.

ורבה בר בר חנה היה בן אח אחר של רבי חייא, ולא היה בן אחותו.

לדעת רבי אין לשנות לתלמידים בשוק

פעם אחד גזר רבי, שלא ישנו לתלמידים בשוק, כי נאמר "מה יפיו פְּעֻמָּתָךְ בְּנִעְלָיִם בַּת נְדִיב חֲמוּקֵי יִרְכִיזָךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֵן" (שה"ש ז' ב'), המקיש את הירך החמוקה ונסתרת, לדברי תורה, שהיא מעשה אומנתו של הקדוש ברוך הוא, ומלמד, כשם שירך בסתר, אף דברי תורה בסתר.

נזיפת רבי ברבי חייא

מבואר שרבי גזר שלא ישנו לתלמידים בשוק,

קישור לקבלת ה"בקי צור"

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף מז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ואף על פי כן יצא רבי חייא, ושנה לשני בני אחיו בשוק, לרב ולרבה בר בר חנה.

כי לדעתו, הכתוב "חמוקי ירכיך", המלמד שיש לעשות בסתר, אינו מדבר בתלמוד תורה, אלא בצדקה ובגמילות חסדים.

שמע רבי, והקפיד על כך, וכשבא רבי חייא להראות לפניו, קראו בלשון גנאי, עייא, ולא חייא, ואמר לו, מי קורא לך בחוץ, כלומר צא מכאן.

הבין רבי חייא שרבי כועס עליו, ונהג רבי חייא נזיפה בעצמו שלוש יום, כדין מי שננזף מהנשיא.

השלמת שלוש יום של נזיפת נשיא

מבואר שרבי נזף ברבי חייא ונהג רבי חייא בעצמו דין נזיפה שלוש יום.

ביום שלוש יום, שלח רבי לרבי חייא, בוא, ולאחר מכן חזר, ושלח לו אל תבוא.

מתחילה היה סבור רבי, מקצת היום ככולו, ונשלמו שלוש יום של נזיפה בתחילת היום.

ולאחר מכן חזר, ואמר, אין מקצת היום ככולו.

ולמרות שרבי חזר בו, למעשה בא רבי חייא לפניו באותו יום. שאל אותו רבי, מדוע באת. והשיב לו רבי חייא, כי שלח לקרוא לו. וכשאמר לו רבי, הלא שלחתי שוב שלא תבוא. אמר לו רבי חייא, זה ראיתי, וזה לא ראיתי.

קרא עליו רבי את המקרא הזה, "בְּרָצוֹת ה' יִדְרָכִי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלַם אֹתוֹ" (משלי ט"ז ז'), כי הוא על כרחו בא.

חֲקָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה

שאל רבי את רבי חייא, מדוע עשה כן ושנה לשני בני אחיו בשוק, [ומבואר שפנה אליו בלשון כבוד, שאמר לו, "מאי טעמא עבד מר הכי"'].
השיב לו רבי חייא כי נאמר, "חֲקָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ" (משלי א' כ').

אמר לו רבי, אם קרית, לא שנית, ואם שנית, לא שילשת, ואם שילשת לא פירשו לך. אין כוונת הכתוב "חֲקָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה", שיש ללמוד תורה בחוץ, אלא כוונת הכתוב כפי שביארו גם רבא, שכל העוסק בתורה מבפנים, תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

לדרוש לרבים בבית המדרש

נתבאר שאסור לשנות לתלמידים בחוץ, שנאמר לענין דברי תורה "חמוקי ירכיך", כשם שירך בסתר, אף דברי תורה בסתר.

ודוקא בחוץ אין לשנות לרבים אבל בבית המדרש מצווה לדרוש לרבים בגלוי ולא בסתר.

שנאמר, "קָרְבוּ אֵלַי שְׁמְעוּ זֹאת לֹא מְרֹאֵשׁ בְּסֵתֵר דְּבִרְתֵי מַעַת הַיּוֹתֵה שָׁם אֲנִי וְעֵתָה ה' אֲקִים שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ" (ישעיהו מ"ח ט"ז).

והכתוב הזה מדבר על ימי הכלה, כלומר ימים שדורשים לרבים, שהכל מצויים בבית המדרש, ונחשב הדבר כלימוד בפירסום, ומכל מקום אינו לימוד בשווקים.

שמואל ומר עוקבא

כששמואל ומר עוקבא היו גורסים שמועותיהם, היה מר עוקבא יושב לפני שמואל בריחוק ארבע אמות, כתלמיד לפני רבו, משום ששמואל גדול בתורה יותר ממר עוקבא.

וכשהיו יושבים בדין, היה שמואל יושב לפני מר עוקבא ברחוק ארבע אמות, כתלמיד לפני רבו, משום שמר עוקבא היה נשיא. והיו מנמיכים את מקומו של מר עוקבא כשיושב בדין, כדי שיראו ששמואל גבוה ממנו, וידעו שהוא גדול בתורה, וישמעו דבריו.

ובכל יום היה מר עוקבא מלוה את שמואל עד אכסנייתו של שמואל, והיה מלווה אותו דרך כבוד, כלומר מהלך מעט אחריו.

נזיפת שמואל במר עוקבא

נתבאר שכל יום מר עוקבא היה מלווה את שמואל לביתו דרך כבוד.

ופעם אחת ארע שהיה מר עוקבא טרוד במחשבות על הדין שהיה לפניו, והחל ללכת קודם שמואל, והלך כך עד ביתו שלו, וכל הדרך היה שמואל מהלך אחריו, כדרך תלמיד המהלך אחר רבו, שהרי מר עוקבא לא כיבד אותו, ואם כן על כרחו היה עליו לכבד את הנשיא, ומר

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף מז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

עוקבא לא שם לבו.

כשהגיע מר עוקבא לביתו, אמר לו שמואל, לא די לך שהלכתי אחריך עד כאן, לכל הפחות עתה תן לי רשות לחזור לביתי.

הבין מר עוקבא ששמואל כועס עליו, ונהג נזיפה בעצמו יום אחד, כדין מי שננזף מחכמי בבל.

איתתא דהוות יתבה בשבילא ופשטה כרעה

אשה אחת היתה יושבת בשביל שהוא מקום מעבר בני אדם, והיתה פושטת כרעיה, ומנפה שעורים קלופות.

עבר שם צורבא מרבנן, ולא הפסיקה מעשיה לפניו אלא נשארה כמות שהיא שכרעיה פשוטות. אמר, כמה חצופה אשה זו.

באה לפני רב נחמן, לשאול מה דינה. שאל אותה רב נחמן, האם שמעה בפירוש שאותו צורבא מרבנן נידה אותה, ואמרה לא. ולפיכך אמר לה רב נחמן, אין כאן נידוי אלא נזיפה בלבד, ועליך לנהוג נזיפה בעצמך יום אחד, כדין מי שננזף מחכמי בבל.

יתכן שאדם גדול לא ידע פירוש של מקרא

זוטרא בר טוביה היה מלמד פרשיות המקרא לפני רב יהודה, כשהגיע לפסוק, "ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלקי יעקב ונעיים זמרות ישראל" (שמואל ב' כ"ג א'), שאל את רב יהודה, מתוך כך שנקראו אלו "דברי דוד האחרונים", אם כן היו גם ראשונים, ומה הם דבריו הראשונים, והלא לא מצינו שאמר דוד דברים אלא במקרא זה, שכן דברים לשון נבואה הוא.

שתק רב יהודה ולא ענה לו דבר. חזר זוטרא ושאל שאלתו שוב, מתוך כך שנקראו אלו "האחרונים", אם כן היו גם ראשונים, ומה הם דבריו הראשונים.

אמר לו רב יהודה, האם לדעתך מי שאינו יודע את פירוש המקרא הזה אינו אדם גדול? כלומר היה לך להבין משתיקתי, שאיני יודע, ולא לחזור ולשאול, כאילו חייב אני לדעת תשובה.

הבין זוטרא בר טוביה שרב יהודה כועס עליו, ונהג נזיפה בעצמו יום אחד, כדין מי שננזף מחכמי בבל.

דברי דוד הראשונים

נאמר, "ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלקי יעקב ונעיים זמרות ישראל" (שמואל ב' כ"ג א'). ומתוך כך שנקראו דבריו אלה "דברי דוד האחרונים", מבואר שהיו גם ראשונים.

ואמרו שדבריו הראשונים הם מה שנאמר, "וינדבר דוד לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל ה' אתו מפני כל איביו ומפני שאול" (שמואל ב' כ"ב א').

שירה על מפלת שאול

כשניצל דוד מיד שאול אמר שירה, שנאמר, "וינדבר דוד לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל ה' אתו מפני כל איביו ומפני שאול" (שמואל ב' כ"ב א').

אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד, דוד, שירה אתה אומר על מפלתו של שאול? אילו היית אתה שאול, שנולדת במזלו, והוא דוד, שנולד במזל שלך, איבדת כמה דוד מפניו, שהוא צדיק ממש.

ועל זה נאמר (תהלים ז' א'), "שגיון לדוד" כלומר שגגה היתה לדוד, על "אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני" הוא שאול, ששגג דוד במה ששר על הצלתו מיד שאול.

צדיקים שנקראו כושים

א. שאול בן קיש.

נתבאר שנקרא שאול בשם "כוש בן ימיני", ואמרו, וכי כוש שמו? והלא שאול שמו, אלא מה כושי משונה בעורו, אף שאול משונה במעשיו שהיה צדיק גמור.

ב. צפורה אשת משה.

שנאמר "וינדבר מרים ואתרו במושה על אדות האשה הפשית אשר לקח פי אשה כשית לקח" (במדבר י"ב א'), ואמרו, וכי כושית שמה? והלא ציפורה שמה, אלא מה כושית משונה בעורה, אף ציפורה משונה במעשיה.

ג. צדקיה מלך ישראל.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת מועד קטן דף מז

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

שנאמר "וישמע עבד מלך הכושי איש סריס והוא בבית המלך כי נתנו את ירמיהו אל הבור והמלך יושב בשער בנימן" (ירמיהו ל"ח ז). ואמרו, וכי כושי שמו? והלא צדקיה שמו, אלא מה כושי משונה בעורו, אף צדקיה משונה במעשיו.

ד. בני ישראל.

שנאמר, "הלוא כבני כשׂיים אתם לי בני ישראל נאם ה' הלוא את ישראל העליתי מארץ מצרים ופלשתיים מפפתור נאָרם מקיר" (עמוס ט' ז), ואמרו, וכי כושיים שמים? והלא ישראל שמים, אלא מה כושי משונה בעורו, אף ישראל משונים במעשיהם מכל האומות.

דוד הקים עולה של תשובה

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מהו **שנאמר "ואלה דברי דוד האחרנים נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הקם על משיח אלקי יעקב ונעים זמרות ישראל" (שמואל ב' כ"ג א).** נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה, שהוא שב תחלה, ונתן דרך לשבים.

הקדוש ברוך הוא גוזר גזרה והצדיק מבטלה

נאמר "אמר אלקי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלקים" (שמואל ב' כ"ג ג).

וכך ביאר רבי אבהו את הכתוב הזה, **"אמר דוד, "אלקי ישראל לי דבר", כלומר כך אמר לי הקדוש ברוך הוא, "צור ישראל מושל באדם", כלומר הקדוש ברוך הוא מושל באדם, ומי מושל בהקדוש ברוך הוא? "צדיק מושל יראת אלקים", שאם הקדוש ברוך הוא גוזר גזרה, הצדיק מושל בו ומבטלה.**

ולדברי רב להלן, ענין זה למד מהכתוב, **"תחכמני" שאמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד, הואיל והשפלת עצמך, תהא כמוני, שאני גוזר גזרה, ואתה מבטלה.**

גבורותיו של דוד

נאמר **"אלה שמות הגברים אשר לדוד ישב בשבת תחכמני ראש השלשי הוא עדינו העצני על שמנה מאות חלל בפעם אחת" (שמואל ב' כ"ג ח).**

רבי אבהו ביאר שהכתוב הזה מלמד על גבורות דוד וכך הוא נדרש:

"אלה שמות הגברים אשר לדוד" – אלה שמות גבורותיו של דוד.

"ישב בשבת" – בשעה שהיה יושב בישיבה, לא היה יושב על גבי כרים וכסתות, אלא על גבי קרקע.

שכל זמן שהיה רבו עירא היאירי קיים, היה שונה לחכמים על גבי כרים וכסתות. וכשנפטר, היה דוד שונה לחכמים, והיה יושב על גבי קרקע. אמרו לו, ישב אדוננו על כרים וכסתות, ולא הסכים.

"תחכמני" – אמר רב, אמר לו הקדוש ברוך הוא, הואיל והשפלת עצמך, תהא כמוני, שאני גוזר גזרה, ואתה מבטלה.

"ראש השלשי" – תהא ראש לשלושת אבות, שהוא הולך לפניהם לעולם הבא.

"הוא עדינו העצני" – כשהיה יושב ועוסק בתורה, היה מעדן עצמו כתולעת, כלומר כופף עצמו ידיו ורגליו ביחד, ויושב לארץ, ובשעה שיוצא למלחמה, היה מקשה עצמו כעץ.

"על שמנה מאות חלל בפעם אחת" – שהיה זורק חץ, ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת.

והיה מתאנח על מאתים, כלומר היה נאנח על שחסרו לו מאתים, ולא התקיים בו הכתוב, **"איכה ירדף אחד אֶלֶף ושנים יניסו רבבה אם לא פי צורם מכרם ויה' הסגירם" (דברים ל"ב ל).**

יצתה בת קול ואמרה, "אשר עשה דוד את הישר בעיני ה' ולא סר מכל אשר צָוָהוּ פֶלֶם יְמֵי חַיָּיו רַק בְּדָבָר אֲוִרְיָה הַחֲתִי" (מלכים א' ט"ו ה).

מנוחה לרב ולתלמיד

לעיל כבר נתבאר, שתלמיד שנידה לכבוד עצמו, נידויו נידוי, וכמו כן נתבאר, שענין זה למד מהברייתא, בה שנינו, מנוחה לרב מנוחה לתלמיד, ומנוחה לתלמיד אינו מנוחה לרב.

וחזרו שוב על כל הענין הזה כאן, אלא שיש שלוש לשונות, מי אמר כאן את הדברים הללו.

ללשון ראשון, את הדברים הללו אמר רבי תנחום בנו של רבי חייא איש כפר עכו אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי שמלאי. וללשון שני, את הדברים הללו אמר רבי תנחום אמר רב הונא. וללשון שלישי את הדברים הללו אמר רב הונא לבדו.